Silviu BEREJAN
Chișinău

ASPECTE ALE STUDIERII LIMBII ROMÂNE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Pornind de la premisa științifică (pentru că au existat și premise nonștiințifice), unanim acceptată în lingvistica modernă (și cea din perioadele precedente), că toate tipurile de vorbire est-romanică (nord- și sud-dunăreană) țin (prin sistemul și structura lor internă, intrinsecă) de o entitate lingvistică unică — limba română, se poate afirma, fără putință de tăgadă, că și vorbirea populației din actuala Republică Moldova ține și ea de această entitate.

În cursul celor circa 150 de ani de dominație rusă, ea a suferit, se înțelege, multe denaturări și alterări, mai cu seamă în lexic și sintaxă (morfologia, după cum bine se știe, se pretează mult mai puțin modificărilor forțate), care au dus la degradarea ei calitativă (sub aspectul nivelului de cunoaștere) și funcțională (sub aspectul sferelor de utilizare), însă nu i-au schimbat esența. Denaturările, ce au îndepărtat-o oarecum de matcă, sînt ușor explicabile sub raport lingvistic.

Este un lucru cunoscut că presiunea sistemului concurent al altei limbi, dominante într-o comunitate glotică, se exercită din două direcții: *din exterior* (datorită ambianței înconjurătoare permanente de altă limbă, în care unii — de regulă, străinii — sînt monolingvi, iar alții — de regulă, localnicii — mai mult sau mai puțin bilingvi) și *din interior* (datorită amestecului în conștiința subiecților vorbitori — să le spunem "bilingvi" — a două sisteme glotice diferite). Deoarece asupra majorității acestor ultimi subiecți acționează continuu cel de al doilea sistem (mijloc de comunicare), străin de fapt ca substanță și structură, ei însușesc intuitiv (la nivel de subconștient) unele elemente ale acestuia și cu timpul încep să le simtă ca făcînd parte din resursele lor proprii. Fenomenul se explică deci prin natura socială (nu individuală!) a unor asemenea "inovații": ele, fiind caracteristice unei întregi colectivități, fiecare vorbitor în parte are mereu certitudinea că este înțeles de audienții din colectivitatea dată, oricît de multe elemente din celălalt sistem ar folosi el în vorbirea sa (deseori acest lucru e apreciat chiar drept indice al unui orizont mai larg de cultură).

Anume așa s-a întîmplat și cu vorbitorii din actuala Republică Moldova. De aceea, cînd comunică cu vorbitorii, nu numai de aceeași limbă, dar și de *același grai moldovenesc*, adică cu moldoveni din Moldova românească (ce nu s-au aflat în condiții similare și deci nu folosesc "inserțiile" din alt sistem), moldovenii bilingvi de aici încearcă un sentiment curios: deși înțeleg totul, le pare că interlocutorii folosesc un "alt fel de vorbire" în comparație cu

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

vorbirea lor proprie, cu atît mai mult cu cît pentru vorbitorii monolingvi (ce vorbesc corect în limba maternă) apar ca străine şi neînţelese inovaţiile "bilingvilor". Acest lucru întăreşte convingerea moldovenilor din stînga Prutului (ce nu-şi dau întotdeauna seama că folosesc o "limbă" amestecată) că propria lor vorbire e oarecum "altfel", că ea "diferă" de cea a moldovenilor români ce nu posedă acest "specific"*. Pe acest sindrom se bazează şovăielile de care dau dovadă moldovenii din Republica Moldova cînd e vorba să-şi numească propria limbă — limbă română.

Dar aceasta nu este decît o părere subiectivă la nivel de limbă vorbită şi de vorbitori ce nu posedă limba de cultură care se învaţă la şcoală, se citeşte în publicaţii, se ascultă la radio şi care nu admite în mare schimonosirile din vorbirea neîngrijită şi cunoaşterea ei sub o anumită limită. Limba cultă de la noi, care e limba literară, deşi nu este scutită nici ea de influenţele inerente unui mediu bilingv şi nu e cunoscută în măsura cuvenită pentru o societate modernă, a fost dintotdeauna şi a rămas aceeaşi — adică limba literară română, chiar şi atunci cînd era înveşmîntată în haina de origine slavonă, utilizată acum patru ani în R.S.S.M. (vezi şi articolul consacrat special acestei teme: 1, p.2).

Deci, pornind de la această premisă axiomatică, este în firea lucrurilor să considerăm că tot ce s-a făcut în direcţia studierii "limbii moldoveneşti" pe tot parcursul timpului (de cînd a fost pusă în circulaţie această noţiune (cf.: 2, p.36) a constituit un neîntrerupt proces de cercetare ştiinţifică a limbii române, dar sub denumirea oficială admisă (cea adecvată neputînd fi utilizată sub ameninţarea "excomunicării" din tagma cercetătorilor lingvişti). Şi faptul că despre studierea la noi a limbii române vorbim în mod deschis numai în ultimul timp nu înseamnă deloc că acest proces a început abia acum patru ani şi ceva, cînd s-a recunoscut că limba noastră de cultură este totuşi limba română şvezi (i: 3, p.1, 4).

În toate lucrările de lingvistică (gramatici şcolare, cursuri universitare, dicţionare, monografii, culegeri de studii, broşuri de popularizare, articole de cultivare a limbii ş.a.) apărute în Republica Moldova în perioadele anterioare, în afară, poate, de cîţiva ani, cînd s-au făcut încercări nereuşite de a folosi şi drept limbă scrisă, adică cultă, graiul moldovenesc local (dar chiar şi atunci!), au fost întotdeauna supuse cercetării substanţa, sistemul şi structura (gramaticală, fonetică şi lexicală) ale aceleiaşi limbi — ale limbii române, oricare ar fi fost forma ei de manifestare (literară, vorbită, dialectală, regională, zonală) şi indiferent de ce numiri i s-au dat în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, cînd unitatea glotică românească era numai intuită de cărturarii şi oamenii de cultură ai

*Datorită bilingvismului social, sînt de multe ori complexaţi în vorbire nu numai oamenii simpli, ci şi mulţi intelectuali, care sub raportul posedării limbii materne sînt dezavantajaţi în comparaţie cu omologii lor ce folosesc o singură limbă de comunicare: numai rusa, pe de o parte, sau numai româna, pe de alta.

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

timpului, fără s-o poată demonstra în mod științific**.

O dovedește în parte, și faptul extrem de semnificativ (dar trecut, de regulă, sub tăcere) că lucrările elaborate aici (*Cursul de limbă moldovenească literară contemporană, Cursul de gramatică istorică a limbii moldovenești, Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești, Capitole din istoria limbii literare moldovenești, Schițe de stilistică a limbii moldovenești contemporane, Dialectologia moldovenească, Atlasul lingvistic moldovenesc*, dicționarele bilingve, cele terminologice și explicative, destul de multele cărți și broșuri de lingvistică apărute cu preponderență în ultimii 15-20 de ani) erau recepționate de specialiștii din alte țări — fără pic de rezervă — drept lucrări consacrate studiului limbii române, deși, după cum se poate ușor observa, în aproape toate titlurile enumerate figura în mod obligatoriu sintagma "limbă moldovenească" (fără care studiul respectiv, practic, nu putea să vadă lumina tiparului). Cîteodată acest lucru rezultă din unele indicații rămase (să zicem "din nebăgare de seamă") chiar în textul unor publicații de ale noastre. Astfel în "Introducere" la A.L.M. se afirmă direct că acesta este un atlas zonal în comparație cu A.L.R. (ca să nu mai spunem că în introducerea la "Cursul de limbă literară moldovenească", vol.I, se vorbește deschis despre identitatea moldo-română de limbă).

La principalele cărți de lingvistică (editate în R.S.S.M.) există un număr considerabil de recenzii, prezentări, dări de seamă și referințe, scrise și publicate în străinătate, inclusiv de așa lingviști notorii ca Alf Lombard din Suedia, Pavel Benes și Vladimir Horejsi din fosta Cehoslovacie, Laszlo Galdi din Ungaria, Klaus Heitmann și Werner Bahner din Germania, Witold Manczak din Polonia,Rajmund Piotrowski din Rusia, Carlo Tagliavini din Italia, Momilo Savic din fosta Iugoslavie ș.a., la care limba "moldovenească" este identificată în mod foarte firesc cu limba română. La aceștia trebuie adăugați, se înțelege, și lingviștii din România, care, deși un timp nu prea reacționau la aparițiile editoriale de la noi (fie din cauză că ele nu ajungeau întotdeauna acolo, fie din cauza grafiei ruse, fie, de cele mai multe ori, din cauza imposibilității de a le prezenta în mod adecvat în publicațiile oficiale), au apreciat și ei, cînd au putut, lucrările din R.S.S.M. ca niște contribuții la studierea unor probleme concrete de limbă română. Unele dintre ele erau chiar citate, recomandate în bibliografiile la obiect, utilizate în procesul de predare a cursurilor universitare (în parte a celui de gramatică istorică, căci avem date că la baza lui s-a pus, printre altele, și manualul nostru, care, după cum s-a exprimat C.Tagliavini, este unul dintre manualele "interesante și valoroase sub multe aspecte" între

** Azi însă știința lingvistică demonstrează cu argumente de necontestat unitatea tuturor formelor de existență a vorbirii populației est-romanice, oriunde ar fi ea utilizată ca mijloc de comunicare și oricît de deformată ar fi din cauza îngustării forțate a limitelor de cunoaștere a ei și a condițiilor anormale, precare chiar, de funcționare.

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

manualele existente de "istorie a limbii române").

Ce e drept, C. Tagliavini a spus acest adevăr şi în mod explicit încă la Congresul de Romanistică din 1956, reluîndu-l mai tîrziu în fundamentala sa introducere în filologia romanică: "... pretinsa "limbă moldovenească" — scrie autorul — nu este de fapt decît româna literară, scrisă cu un alfabet rusesc uşor modificat (adică în chirilice moderne, diferite de chirilicele vechi din paleoslavă, folosite timp de mai multe secole de toţi românii), cu unele concesii în favoarea unor forme dialectale moldoveneşti, cunoscute de altfel şi în interiorul graniţelor Romaniei..." (4, p. 289).

El şi-a format această convingere, după cum menţionează în tratatul numit, şi pe baza revistei L.L.M., care, mai ales în ultimii ani, deja sub denumirea nouă de R.L.Ş.L., ocupă un loc aparte în procesul de studiere a limbii române în Republica Moldova (alături de revista "*Limba română*" din Chişinău).

C. Tagliavini a fost unul dintre cei care au cunoscut îndeaproape studiile elaborate în R.S.S.M. în domeniul limbii române şi le-a apreciat ca atare, ca şi E. Coşeriu, compatriotul nostru, K. Heitmann, Alf Lombard şi alţi romanişti de autoritate mondială.

În zilele noastre deja, o amănunţită trecere în revistă a cercetărilor lingvistice din R.S.S.M., inclusiv a celor din L.L.M., cu sublinierea faptului că în ele — în toate — este vorba despre acelaşi obiect de studiu — limba română, sub denumirea de "moldovenească", o înfăptuieşte colega noastră Ioana Vintilă-Rădulescu într-un documentat articol din revista bucureşteană **"Limba română"**. De altfel, în acelaşi număr (5/92) al L.R. mai sînt cîteva articole consacrate studiilor de limbă română de la noi (ca şi în alte publicaţii de specialitate din ultima perioadă de timp).

Este absolut normal ca lucrurile să fie interpretate anume în acest fel, deoarece nici cei mai neosteniţi adversari ai unităţii limbii române la prezentarea, de exemplu, a vocabularului limbii (pe care o numeau "moldovenească") în dicţionare n-au putut substitui prin nimic altceva inventarul ei lexical, oricît ar fi dorit-o (el rămînînd oricum cel comun). După cum n-au putut demonstra niciodată necesitatea alcătuirii unui dicţionar român-moldovenesc sau moldovenesc-român (lucru considerat ridicol de toată lumea în toate timpurile). Şi nici n-au putut schimba paradigma declinării sau a conjugării româneşti la prezentarea structurii gramaticale în manualele de limbă "moldovenească" (încercările întreprinse, cum ar fi renunţarea, într-un timp, la viitorul cu *voi* sau la perfectul compus de pers. III cu *a/au* în favoarea formelor corespunzătoare dialectale cu *oi* şi *o*, n-au putut decît să confirme adevărul că, şi renunţînd la unele forme literare, limba rămîne aceeaşi, adică română, dar cu mici devieri regionale, întrucît o "altă" limbă literară, o "altă" limbă de cultură, bazată pe vorbirea populară romanică din estul Europei, pe acest teritoriu nu s-a format. Chiar şi nespecialiştii îşi dau seama că astăzi

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

nu poate fi vorba de o cultură autentică dacă ea se bazează pe un grai, pe o formă dialectală de manifestare a limbii comune. De aceea toate tentativele de împăcare a comunității de cultură (începînd cu moștenirea cronicărească, continuînd cu literatura clasică și sfîrșind cu terminologia științifică și tehnică modernă) cu ideea preconcepută (și fondată doar politicește) a existenței, în aria glotică carpato-dunăreano-nistreană, a unei a doua limbi au eșuat de fiecare dată cînd s-a făcut apel la argumente cu adevărat științifice.

Așa s-a întîmplat în cîteva rînduri chiar în condițiile vitrege din R.S.S.M., cînd cu ajutorul romaniștilor, și în genere, al lingviștilor ruși (V.Șișmariov, R.Budagov, S.Bernstein, D.Mihalci, R.Piotrowski, V.Borkovski, iar în ultimul timp și G.Stepanov, A.Domașnev, A.Șveițer, V.Gak ș.a.) s-a demonstrat cu argumente teoretice dintre cele mai serioase, dar bazate pe generalizări mai largi (deoarece nu întotdeauna se putea spune direct), că mijloacele de comunicare din R.S.S.M. și din România, cu toate "deosebirile" ce se invocă și cu toate că sînt utilizate în diferite țări, separate politic, nu reprezintă altceva, decît niște variante locale ale aceluiași diasistem***.

Ar fi, credem, interesant să atragem atenția în special asupra modului cum a fost nevoit acad. V. Șișmariov să-și argumenteze tezele teoretice pentru a putea spune adevărul despre știința lingvistică reală din R.S.S.M. (atunci cînd i s-a cerut acest lucru).

În primul rînd, ceea ce e deosebit de semnificativ, el n-a folosit, cum se obișnuia, în titlul lucrărilor sale, consacrate special problemei date (5), îmbinarea "limbă moldovenească", așteptată de partizanii acesteia, ci "limba națională a R.S.S. Moldovenești", care lasă să se înțeleagă că ea servește drept mijloc național de comunicare și în altă parte, adică în România.

În al doilea rînd, anume el a scos în evidență faptul că la nord de Dunăre s-a format o *singură* limbă-standard, vorbirea regională renunțînd la cele mai multe dintre particularitățile locale pentru a fi mijloc de comunicare *comun*.

Pornind de la cunoscutul principiu că orice tip de vorbire capătă în funcția de standard al limbii anumite trăsături specifice, romanistul rus menționează cu referire la situația din Romania Orientală că deja primele monumente de limbă (ca la orice popor) demonstrează în mod elocvent ce formă adoptă vorbirea vie cînd se face uz de ea pentru scopuri oarecare "literare". Pînă și în documentele de afaceri, atît "în principate, cît și peste Dunăre", scrie el, nu putem să nu observăm simțul unei norme oarecare, dictate de necesitatea de a ridica limba la un nivel mai înalt decît al graiului uzual, de a înlătura din ea tot ce constituie o piedică pentru ca cele

*** Academicianului V. Borkovski îi aparține, de exemplu, un așa aforism ca: "Limba moldovenească și limba română reprezintă același vin, dar turnat în două sticle cu diferite etichete". Tot el observa, cu umor (deși neoficial, firește), că lingviștii moldoveni ar putea proceda ca autorul care la sfîrșitul unei cărți de medicină dăduse erata: "Peste tot unde e scris **splină**, citiți **ficat**,", făcînd o rectificare similară: "Peste tot unde e scris moldovenesc, citiți **românesc**".

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

scrise să devină un bun al unor cercuri mai largi, "de dorința de a o sublima, avînd în vedere seriozitatea sarcinii pe care era chemată s-o îndeplinească". Astfel se explică și excluderea din *vorbirea moldovenească* a unor trăsături pur locale și "apropierea de vorbirea din alte regiuni ale Transilvaniei, îndeosebi din partea ei *sudică*, pe vremea aceea legată deja de Muntenia, adică pe teritoriul unde în jumătatea a doua a veacului al XVI-lea apar primele cărți tipărite în *limba romanică*" (observați: nediferențiată după regiuni) paralel cu cele de limbă slavă. Un pic mai sus autorul vorbește despre legăturile dintre regiunile *nordice* ale Moldovei și Transilvaniei, despre particularitățile comune ale limbii din aceste regiuni "încă dintr-o perioadă foarte timpurie pentru istoria limbii române" (5, p. 53) (aici și mai jos evidențierile ne aparțin — S.B.).

Deci încă de pe atunci moldovenii au renunțat în scrieri la palatalizarea labialelor, de exemplu, și la alte trăsături specifice vorbirii lor (adică la *alghinî, jeanî, dzîc, dinti, fãșé, facut, nicî, amu* ș.a.), căci, după cum menționează V. Șișmariov, prin ortografia care nu înregistrează aceste trăsături "se putea da limbii aparența unei anumite unități, corespunzătoare ideii *unității poporului romanic*, care vorbea în limba aceasta și *în adîncul conștiinței căruia lua de acum naștere această idee*" (5, p. 53).

De aceea (citez!) "reproșurile adepților concepției "românizării" cu de-a sila sînt lipsite de orice temei. Noi am arătat deja mai sus că istoria dezvoltării limbii literare *în Moldova și Valahia* se caracterizează prin colaborarea scriitorilor din ambele principate ... fără a face din operele lor artistice scrieri cu caracter provincial mărginit. Am văzut că pînă și limba documentelor de la Bistrița din veacul al XVI-lea nu poate fi socotită drept un monument al unui dialect pur. Dacă moldovenii Gr.Ureche, Varlaam, M.Costin, Dosoftei, D.Cantemir sau I. Neculce ar fi căutat să scrie în moldovenește, cronicile, predicile, psaltirile, operele lor de literatură și istorie ar fi fost monumente literare cu caracter regional și e greu de crezut că ele s-ar fi bucurat de rezonanța pe care au avut-o". Gr.Ureche, Dosoftei sau I.Neculce puteau considera vorbirea moldovenească drept limba lor, continuă V.Șișmariov, "fiindcă propriul lor text suna în rostirea lor cu oarecare *nuanțe moldovenești* firești", deși nu socoteau drept "normă *amu* sau *aiasta, cheatră* sau *ghine*" (5, p.65), pentru că ei nu dădeau "unor mici abateri dialectale firești o mai mare însemnătate decît o meritau ele" (5, p. 66).

Idealul de vorbire corectă a fost, așadar, întotdeauna legat de cele mai instruite pături ale populației, adică "de oraș și de burghezia orășenească", subliniază tot acolo V. Șișmariov (opunînd acest lucru orientărilor

**** Cf. și cele spuse în această privință de S. Bernstein: "Limba literară ia naștere nu pe baza vreunor dialecte sătești, ci pe baza vorbirii comune culte a populației orășenești... Această limbă cultă interdialectală a avut variante de diferite proveniențe dialectale, dar s-a deosebit în mod esențial de dialectele sătești" (6, p. 88).

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

lingvistice din R.S.S.M. spre limba rurală, limba satelor)****.

Orientarea normativă spre oraş a fost proprie iniţial tuturor popoarelor care dispun astăzi de o limbă a culturii, începînd încă din societatea romană, unde se plămădea limba literară latină (sînt semnificative în privinţa aceasta, spre exemplu, opiniile unor teoreticieni ai limbajului din Roma antică, cum ar fi Cicero, Quintilian ş.a.). Aceeaşi orientare a stat şi la baza limbilor franceză, germană şi a altor limbi literare de prestigiu. În toate cazurile drept model era luată anume vorbirea oamenilor instruiţi din oraşe sau din provinciile ce ocupau o situaţie politică şi culturală determinantă, care era considerată drept normă şi care s-a îndepărtat de limbajul tradiţional al restului populaţiei (vezi: 7, p. 182 - 183).

Dacă nu se proceda aşa, operele religioase, istorice şi literare ale reprezentanţilor diferitelor dialecte şi graiuri ale unei limbi ar fi riscat să rămînă scrieri curat provinciale.

În aceasta constă una dintre trăsăturile esenţiale ale oricărei limbi literare: deşi la baza ei se află, de obicei, una dintre varietăţile sale dialectale, ea include şi toate celelalte varietăţi; de aceea limba literară este înţeleasă peste tot, cu toate că nu se identifică în întregime cu nici una dintre varietăţile locale. V. Şişmariov exprimă ideea respectivă prin următoarele cuvinte ale lui Dante: "...*volgare illustre* (adică limba literară) este o limbă care există pretutindeni şi nu are un cuib al său nicăieri" (5, p. 67; vezi şi: 8, p. 31 - 34).

Concluzia fondată ştiinţificeşte că şi în toată Romania Orientală limba literară e una singură au tras-o şi au promovat-o şi alţi oameni de ştiinţă ruşi (vezi enumerarea de mai sus), iar uneori şi cei din R.S.S.M., deşi aceştea din urmă erau nevoiţi s-o facă şi mai voalat (mai mult prin diverse analogii).

Abia în ultimii vreo 5 ani s-a putut, în sfîrşit, vorbi deschis despre această problemă, limba română devenind oficial obiect de învăţămînt şi de studiu în Republica Moldova. În această activitate este angajat astăzi un număr considerabil de specialişti-filologi din şcoală şi de la facultăţile şi catedrele respective, precum şi de la instituţiile de cercetare din republică.

Sînt editate deja destule cărţi consacrate studierii diferitelor laturi sau aspecte ale limbii române. Printre acestea: **Norme ortografice, ortoepice şi de punctuaţie ale limbii române** (1990), **Dicţionarul ortografic cu elemente de ortoepie şi morfologie** (1990), **Curs de gramatică a limbii române** (1991), **Ortoepia limbii române** (1991), **Stilistică şi cultivare a vorbirii** (1991), **Din problemele gramaticii şi derivării române** (1991), **Dicţionarul numelor de persoane purtate de moldoveni** (1992), **Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria** (1993), **Punctuaţia limbii române** (1993) ş.a.

Institutul de Lingvistică al A.Ş.M. are deja al patrulea an relaţii de colaborare cu instituţiile omoloage ale Academiei Române (Institutul de Lingvistică şi Institutul de Fonetică

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

şi Dialectologie "Al. Rosetti" din Bucureşti) şi ale Filialei Iaşi a acesteia (Institutul de Filologie Română "A. Philippide"), precum şi cu unele instituţii de învăţămînt din România (Universităţile din Bucureşti, din Iaşi, din Suceava, mai puţin din Cluj şi Timişoara — în unele din ele avem doctoranzi), pe baza cărora se realizează lucrări comune de cercetare, deplasări pe teren (dialectologice, toponimice), manifestări ştiinţifice organizate în comun sau cu participarea unei părţi la manifestările alteia, întruniri mixte de lucru etc.

Dintre lucrările cu formulare identică a denumirii, fixate atît în planurile pentru perspectivă, cît şi în cele pentru fiecare an ale institutelor numite şi ale institutului nostru, am dori să menţionăm cel puţin cîteva.

În colaborare cu Institutul de Lingvistică din Bucureşti se lucrează la **Lexicul latin moştenit în limba română, PatRom: Dicţionar istoric de antroponimie romanică, Dicţionar entopic al limbii române, Catalogul manuscriselor româneşti păstrate în bibliotecile din Moldova şi fosta U.R.S.S., Dicţionar (derivativ) de formare a cuvintelor în limba română, Dicţionar sintactic (de regimuri verbale) al limbii române;** cu Institutul de Fonetică şi Dialectologie din Bucureşti se lucrează la **Graiuri româneşti din arii laterale şi insulare**. *Texte dialectale, studiu introductiv şi glosar*, iar cu Institutul de Filologie Română din Iaşi se lucrează la **Graiurile româneşti din Moldova. Etnotexte, Toponimia zonei hidrografice Prut** ş.a.

Unele dintre aceste lucrări sînt deja destul de avansate în realizare (s-au cules materiale pe teren, s-au transcris înregistrările, au fost aduse la cunoştinţă unele rezultate la reuniuni problematice în R.M. şi în România, s-au publicat prospecte şi fragmente în revistele de specialitate).

A apărut recent cartea prof. E. Coşeriu **Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică** — rod al colaborării lingviştilor de la Chişinău şi Iaşi în selectarea, traducerea, îngrijirea şi prezentarea într-un volum aparte a trei cunoscute studii ale ilustrului nostru conaţional. Avem în manuscris un **Dicţionar de dublete etimologice în limba română** şi broşura **Limba română unică**, prezentată la Societatea de Ştiinţe Filologice din România în vederea unei posibile editări în Ţară.

După toate acestea ar fi greu, credem noi, ca istoria să fie întoarsă înapoi, reanimîndu-se ideea perimată a celor două limbi: moldovenească şi română. Dar dacă, prin absurd, cineva ar vrea să impună din nou această idee, ea iarăşi n-ar putea, desigur, rezista mult timp. Nu ar putea rezista nici ideea ca, recunoscînd unitatea limbii, s-o numim totuşi "moldovenească" (după denumirea statului, adică a Republicii Moldova). Nu ar putea rezista din două motive. Primul: pentru că o Moldovă există şi în afara graniţelor acestei ţări (şi în acea Moldovă nimeni nu se îndoieşte de faptul că vorbeşte româneşte). Şi al doilea: pentru că limba în care vorbim şi scriem în toate sferele culturii nu reflectă specificul graiului local moldovenesc al dialectului

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

dacoromân de pe acest teritoriu (de exemplu, fonetica ei este aproape în întregime de tip muntenesc, nu moldovenesc). Şi deci nu avem pur şi simplu dreptul (nici ştiinţific, nici juridic) să atribuim acestei limbi o denumire neadecvată esenţei, improprie, fie şi sub acest singur aspect (vezi şi: 9, p. 29-37).

Pentru ca limba de cultură din noul stat suveran şi independent (considerat pe drept cuvînt ca fiind al doilea stat românesc) să poată fi numită, cel puţin convenţional, "moldovenească", ar fi trebuit să se accepte în întregime particularităţile dialectale ale regiunii, care, deşi sînt cunoscute şi în alte regiuni româneşti, în Moldova istorică sînt preponderente şi constituie aici specificul glotic al acesteia. Printre ele:

a) fenomenele fonetice bine cunoscute: palatalizarea labialelor şi a dentalelor (*chept, ghini, nel, nimi, nicî*), utilizarea lui **ž** în loc de **g** (marjinî, curji), a lui **š** în loc de **č** (*chişior, faşi*) şi a lui **dz** în loc de **z** (*dzăr, dzîşi*), dentalizarea lui **m** (*aninosî, can*), trecerea în anumite poziţii a lui **ă** şi **e** final la **î** (*casî, feţî*) şi a lui **e** final la **i** (*feti, iuti*), redarea diftongului **ea** prin **e** simplu (*e, gre, săre, porne*) şi multe altele;

b) mulţimea de **rusisme recente**, cuvinte şi expresii întregi, folosite curent datorită "bilingvismului general" la moldoveni (*curtcî, sumcî, spravcî, napravlenii, ruli, zajîgalcî, mehanizaţîi, vîcliuceşti svetu, îi zacrîto la obed , s-o uvolnit de la sclad şi amu-i prodaveaţî*) ş.a.m.d.;

c) construcţiile **hibride calchiate**, precum şi **schimonosirile** de tot felul (*sî prineşti nu bini, o precăutat problema, traji atenţîia, prinesc hotărîri, a doilea întrebari şi a doilea variant, sînt încredinţat, îi tăt, sî şibî, nu şi*), pînă şi ale onomasticii naţionale (*Olari, Ordelean, Munţian, Sprînsean, Raţa, Gamorari, Ghincul, Ciora, Iordatii*), care se numără cu miile.

Cu aceste particularităţi ar fi fost posibil, poate, să se vorbească despre o altă limbă "literară", dacă totuşi nişte reprezentanţi de frunte ai purtătorilor mai sus numitelor particularităţi ar fi "sublimat-o", ridicînd-o, *sub forma dată,* la rangul de limbă a unei "noi culturi", deosebite de cultura românească comună, acumulată de-a lungul secolelor. Or, aşa ceva n-a avut loc, o cultură "nouă", curat moldovenească, ce s-ar fi impus anume într-o asemenea "limbă" în mod separat şi chiar în contrapunere cu cea românească, nu s-a constituit pe teritoriul actualei Republici Moldova. O ştie toată lumea.

Dar prin adoptarea unei atare "limbi", care numai cu acest specific teritorial şi "naţional" ar avea oarecum dreptul să se numească "moldovenească", **restul culturii româneşti**, bucăţi ale căreia, alese pe principii politice şi ideologice arbitrare, utilizate la noi şi prezentate ca aparţinînd noului stat "moldovenesc", **ar fi exclus automat** din tezaurul cultural al Republicii Moldova. Am pierde deci în primul rînd pe toţi clasicii literaturii (anume pe toţi, adică şi pe Negruzzi, şi pe Alecsandri, şi pe Eminescu, şi chiar pe Creangă, nu numai pe Caragiale, pe Bolintineanu, pe Coşbuc, pe Rebreanu, pe Sadoveanu şi pe

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)

ceilalți), pe toți scriitorii de mai tîrziu (inclusiv pe Mateevici, care, ca și Creangă, n-a scris nimic în vorbirea dialectală curat moldovenească), pe toți scriitorii contemporani), precum și pe toți oamenii de cultură din celelalte domenii, care au scris, fără excepție, în limba literară unică, singura pe care o știm, și care se numește **limbă română**.

Dar cine s-ar încumeta astăzi, la sfîrșitul secolului al XX-lea, să impună o astfel de absurditate? Cine poate să-și permită să bulverseze astăzi rînduielile limbii statornicite de secole?

Din fericire, nimeni nu pune în mod oficial problema în felul acesta, căci toți știm că avem o singură limbă, indiferent de ce particularități locale sînt caracteristice diferitelor regiuni locuite de purtătorii acestei unice limbi, pe care în forma ei literară, dialectală, vorbită, familială, argotică ș.a.m.d. lingviștii de la noi au studiat-o mereu și continuă s-o studieze acum - în comun cu romaniștii de pretutindeni, și în primul rînd cu cei din România. Căci ea nu poate fi tratată altfel decît ca limbă română, acest lucru constituind din punct de vedere științific o realitate incontestabilă. Chiar în ipoteza incredibilă că iarăși vor fi nevoiți să nu-i poată spune pe nume.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Berejan S., **Așa-zisa "limbă moldovenească", recunoscută de așa-zisa "Republică Nistreană", e tot limbă română, chiar și fiind scrisă cu chirilice**// "Literatura și Arta", 1992, 15 octombrie.

2. Berejan S., Dîrul A., Eţcu I., **Cum, cînd și de ce a apărut așa-zisa "limbă moldovenească" ca limbă aparte**// "Moldova: deschideri științifice și culturale spre Vest", Congresul XVIII al Academiei Româno-Americane de Științe și Arte (13-16 iulie 1993); Rezumate, I, Chișinău, 1993.

3. Berejan S., **Limba culturii noastre comune este română, nu moldovenească**// "Literatura și Arta", 1990, 11 octombrie.

4. Tagliavini C., **Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică**, București, 1977.

5. ШишмарьовВ.Ф., **Лимбиле романиче дин суд-естул Европей ши лимба националэ а Р.С.С. Молдовенешть**, Chișinău, 1960.

6. Бернштейн С., **К изучению истории болгарского литературного языка // Вопросы теории и истории языка**, Leningrad, 1963.

7.Степанов Ю.С., **Основы общего языкознания**, Moscova, 1975.

8. Бережан С.Г., **Проблеме де теорие лингвистикэ ын лукраря академичианулуй В.Ф.Шишмарьов "Лимбиле романиче дин суд-естул Европей ши лимба националэ а Р.С.С. Молдовенешть" // Моштениря лингвистикэ а луй В.Ф.Шишмарьов ши проблемеле филоложией молдовенешть**, Chișinău, 1978.

9. Berejan S., **De ce glotonimul "moldovenesc" nu poate rivaliza cu glotonimul "român" cu aplicare la limba literară?**// "Revistă de lingvistică și știință literară", 1990, nr.6.

BDD-A27138 © 1994 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:43 UTC)